

Latvijas iedzīvotāju/mājsaimniecību ienākumu līmenis un struktūra un to ietekme uz ekonomisko uzvedību.

Inna Dovladbekova, Anželika Berķe-Berga,
Marta Urbāne

Covid-19 negatīva ietekme uz nodarbinātību uz mājsaimniecību ienākumiem

Pandēmijas laikā valstīs tika izmantots diskrecionālās politikas atbalsts: algu subsīdijas vai nodokļu atlaides, kā arī automātisko stabilizatoru politikas instrumenti: bezdarbnieku pabalsti un mazāki samaksātie nodokļi, kas ir nodarbinātības un ekonomiskās aktivitātes krituma rezultāts.

Praktiski visu ES valstu valdības reaģēja uz pandēmijas negatīvo ietekmi uz uzņēmējdarbību, nodarbinātību un iedzīvotāju ienākumiem. Tika piedāvāti ļoti dažādi vispārējā rakstura un specifiskie politikas pasākumi.

Pēc dažiem novērtējumiem iespējamā negatīva ietekme uz mājsaimniecību ienākumiem, nabadzību un nevienlīdzību pēc pieņemto pasākumu realizācijas būtiski samazinājās, pateicoties valdību finansiālam atbalstam. Tomēr arī finansiālā palīdzība nespēja novērst ienākumu un uzkrājumu samazinājumu, kā arī patēriņa izdevumu būtisku kritumu daudzās valstīs. Pastāv lielas bažas par to, ka Covid-19 ietekmes rezultātā pieaugs nabadzība un nevienlīdzība.

Amory Martin, Maryia Markhvida, Stephane Hallegatte, Brian Walsh Socio-Economic Impacts of Covid-19 on Household Consumption and Poverty

Coronavirus (Covid-19): SME Policy Responses, OECD

Households' income and the cushioning effect of fiscal policy measures in the Great Lockdown

Mājsaimniecību ienākumi ir vāji diversificēti, kas samazina aizsardzību pret ekonomiskiem satricinājumiem un nenodrošina labklājības līmeņa uzlabošanu

Kopējā rīcībā esošā ienākumā dominē **ienākumi no algotā darba** (70,6%), kuru īpatsvars svārstās no 58,4% Latgalē līdz 76% Rīgā.

Liela atkarība no sociāliem transfertiem, kas veido trešdaļu no kopējā rīcībā esošā ienākuma. Viszemākais sociālo transfertu apjoms ir Rīgā (18,8%), bet visaugstākais Latgalē (34,9%).

Zems ir pašnodarbināto ienākumu īpatsvars. Reģionos iedzīvotāji vairāk orientēti uz pašnodarbinātību kā ienākumu gūšanas veidu. Iespējams, ka viens no faktoriem, kas ietekmē šādu rīcību, ir mazākas iespējas atrast darbu pie privāta darba devēja, vai publiskajā sektora.

Iztikas līdzekļu avoti	2019
Rīcībā esošais ienākums, pavisam	100,0
ienākumi no algotā darba	62,3
pašnodarbināto ienākumi	2,5
saņemtie transferti	34,5
citi ienākumi	0,7

Darba samaksa un tās izmaiņas

Darba samaksas līmenis sabiedriskajā sektorā ir augstāks, nekā privātajā sektora.

Lielas atšķirības darba samaksā reģionu griezumā.

Vismazākā vidējā darba samaksa izmitināšanas un ēdināšana pakalpojumu,, mākslas, izklaides un atpūtas) un izglītības nozarēs. Šīs nozares bija visvairāk pakļautas pandēmijas negatīvai ietekmei.

Vairāk nekā trešdaļa iedzīvotāju saņem ļoti zemu darba samaksu.

Darbinieku sadalījums pēc mēneša neto darba samaksas (%)	2019. 3.cet.	2020. 1.cet.	2020. 2.cet.	2020.3.cet.
līdz 450,00 EUR	23,0	25,4	26,3	20,7
minimālā darba alga vai mazāk	12,4	14,9	15,4	10,8

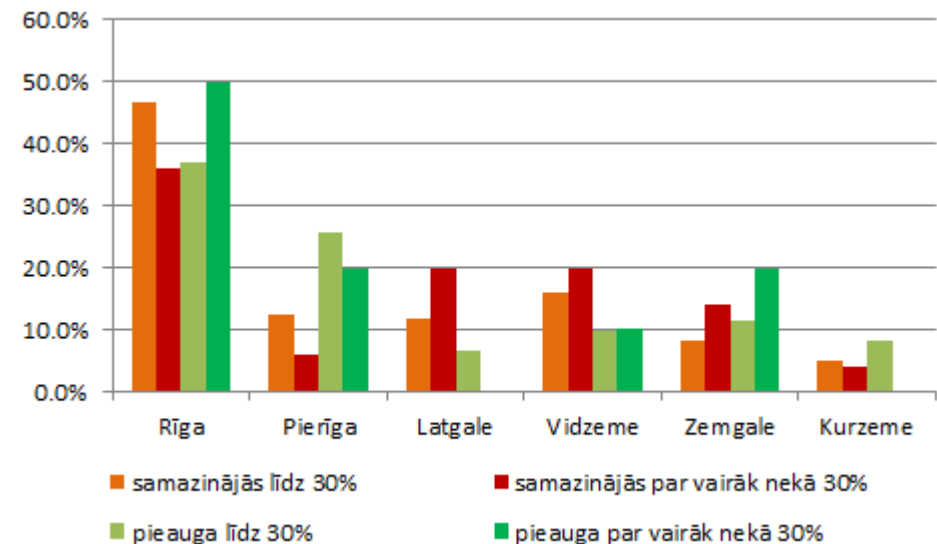
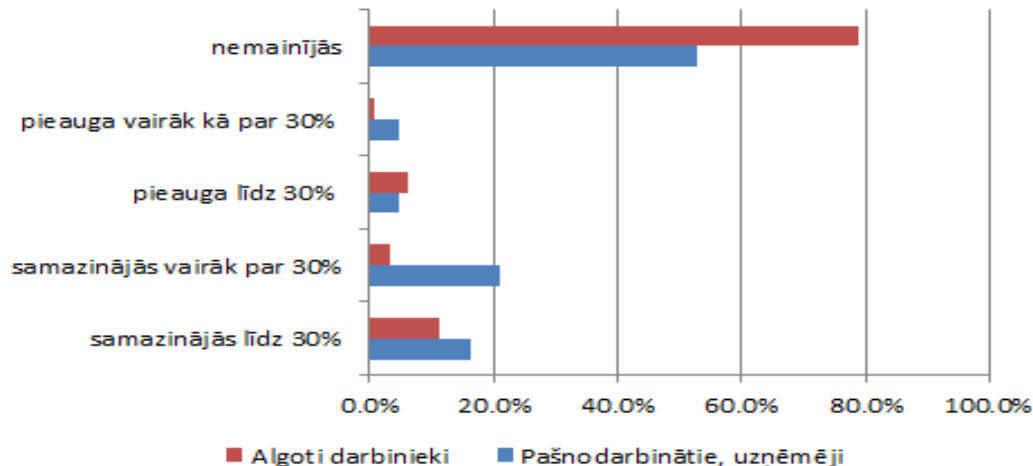
lenākumu izmaiņas

6,9% strādājošo atalgojums samazinājās, turklāt 2/3 no viņiem vairāk nekā par 30%

6% aptaujāto atalgojums pieauga līdz 30% no iepriekšējās algas.

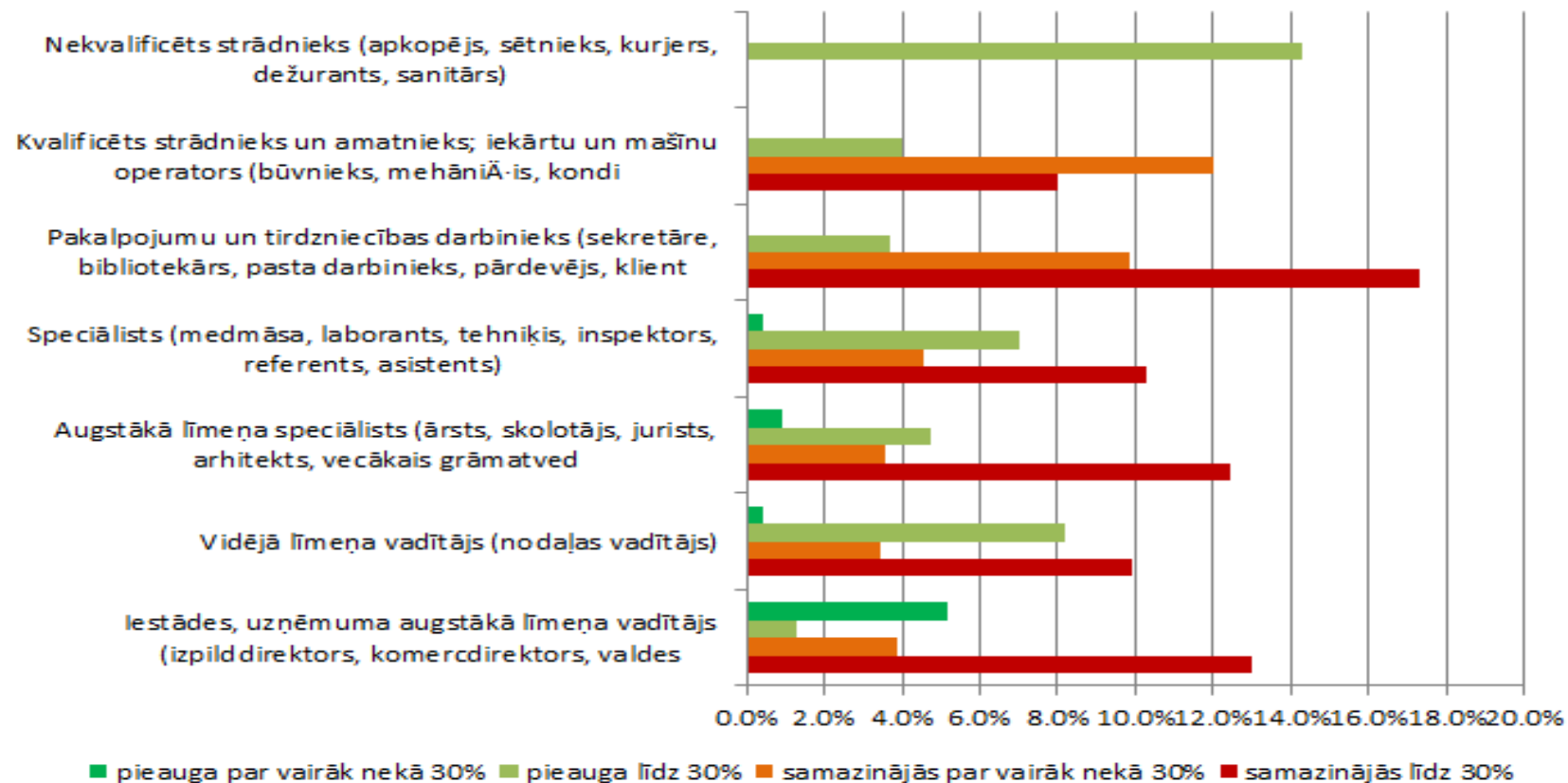
Visbūtiskāk ieņēmumi samazinājās pašnodarbinātajiem: 16,5% piedzīvoja samazinājumu līdz 30%, bet 21,2% samazinājums bija vēl lielāks, turklāt 12,9% pašnodarbināto ieņēmumu samazinājums pārsniedza 50%.

Visbūtiskākais algu samazinājums vērojams vecuma grupā 45-54 gadi. Nodarbinātie vecuma grupā 25-44 gadi vairāk pieredzēja darba samaksas pieaugumu, kas skaidrojams ar augstāku spēju integrēties attālinātā darba režīmā, kā arī ar gatavību uzņemties lielāku darba slodzi.

Atalgojuma izmaiņas Covid-19 pandēmijas ietekmē pēc ieņemamā amata

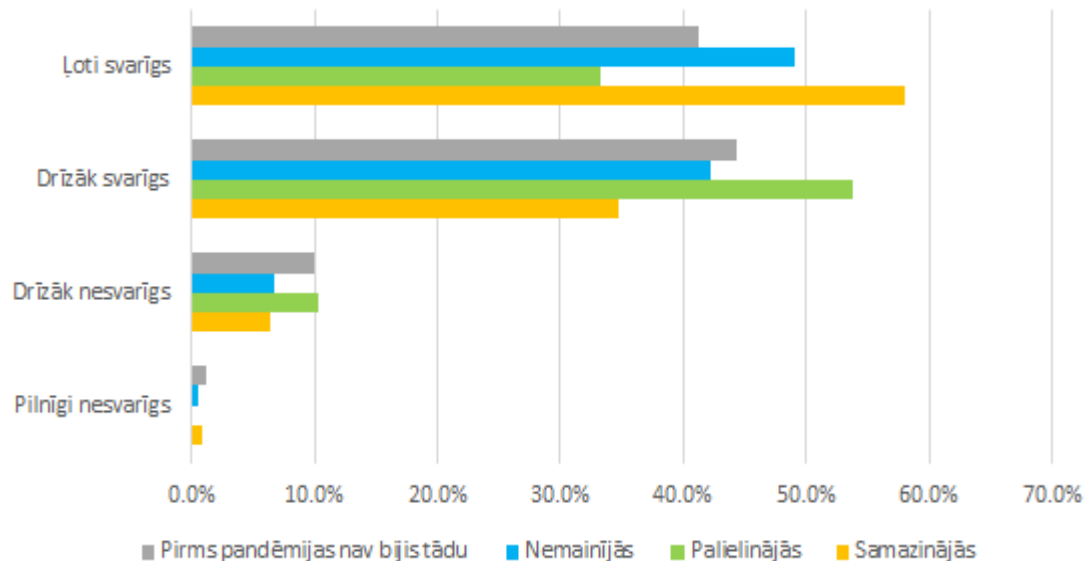
Pēc ieņemamā amata būtiskākais atalgojuma samazinājums vērojams pakalpojumu un tirdzniecības darbinieku (27,2%), augstākā līmeņa vadītāju (16,9%) un augstākā līmeņa speciālistu (16%) vidū, bet lielākais pieaugums ir nekvalificētiem strādniekiem (14,3%), vidēja līmeņa vadītājiem (8,6%) un speciālistiem (7,4%)

Mājsaimniecību kopējo ieņēmumu izmaiņas Covid-19 pandēmijas ietekmē

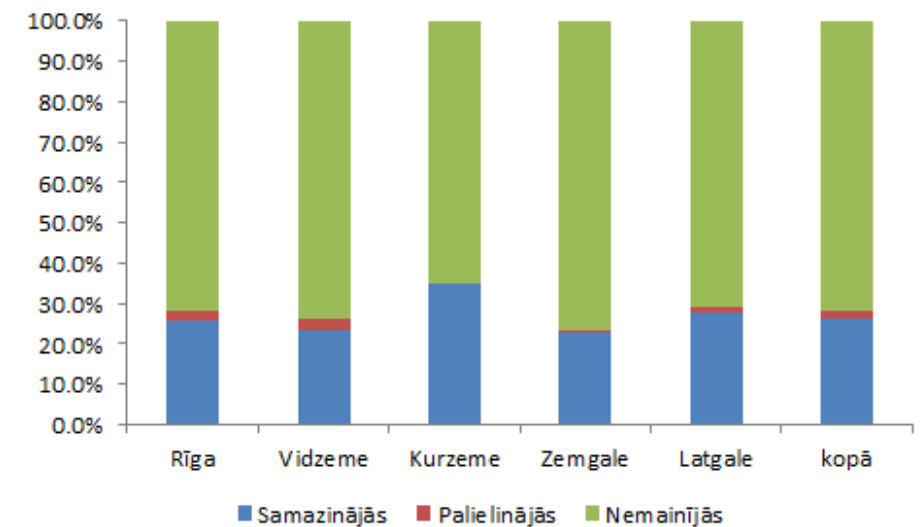
Strādājošo kopējo atalgojumu spēj ievērojami palielināt darba samaksas mainīgā daļa: finansiālie bonusi, dažādas piemaksas un prēmijas.

12,3% nodarbināto aptaujas respondentu samazinājās prēmiju un naudas bonusu apmērs, 2,9% – veselības apdrošināšana, 17% – profesionālās apmācības apmaksa, 2,7% – transporta kompensācija, 2,3% – apmaksātas darbinieku pusdienas, 2,5% – ceļa izdevumu apmaksa, 2% – darba devēja iemaksas pensiju fondā, 2% – apmaksāts papildu atvaļinājums.

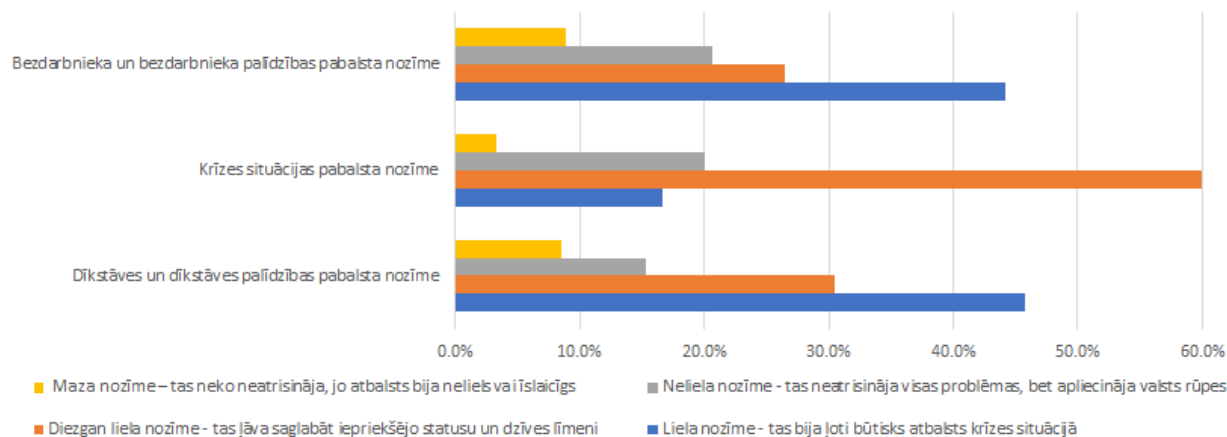
Ieņēmumu samazinājumu visvairāk piedzīvoja iedzīvotāji darbspējas vecumā.

Visbūtiskāk šis samazinājums skāra **ģimenes ar bērniem (31,3%)** un **privātajā sektorā strādājošos (28,9%)**, iedzīvotājus ar zemiem un vidēji zemiem ienākumiem (33,5%).

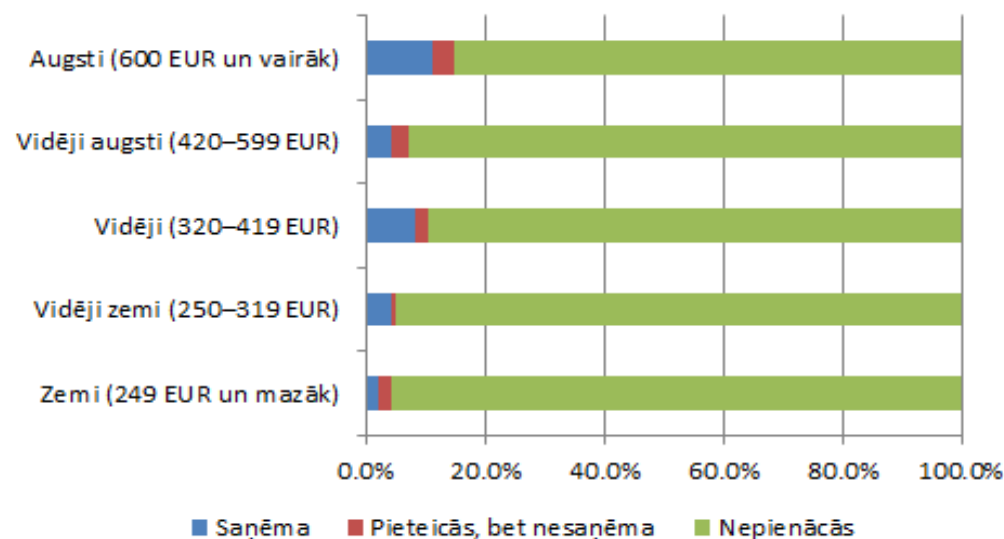

Valsts atbalsta ietekme uz iedzīvotāju ienākumiem

Pabalstu nozīme saņēmēju skatījumā, pēc pabalstu veidiem, %

Dīkstāves pabalstu saņēmēju īpatsvars pēc ienākumiem uz vienu mājsaimniecības locekli, %

Valsts atbalsta instrumentu vērtējums

Pašlaik netiek piedāvāta konsekventa un krīzes situācijai atbilstoša nodarbinātības un ienākumu valdības politika.

Analizējot valdības atbalsta instrumentus, jāsecina, ka netiek izmantota sistēmiskā pieeja atbalsta politikas veidošanai. Ļoti bieži tiek mainīti atbalsta veidi un to piešķiršanas nosacījumi, nav saprotams, pēc kādiem kritērijiem ir izvēlēti finansiālā atbalsta griesti un kādi principi veido atbalstu sistēmas pamatu.

Sabiedrībai nav sniegta informācija par atbalsta sistēmas veidošanas konkrētiem mērķiem un principiem, balstoties uz dažādiem attīstības scenārijiem, nav skaidri definēti valdības plāni un rīcība attiecībā uz atbalsta sistēmu un tās finansiālo nodrošinājumu, lai nepieļautu iedzīvotāju un mājsaimniecību nozīmīgu ienākumu kritumu.

Atbalsta politikas veidošanā netiek izmantots sociālais dialogs, par kuru būtu informēti iedzīvotāji. Ļoti reti publiskajā komunikācijā var dzirdēt sociālo partneru – arodbiedrību, LDDK, profesionālo asociāciju – viedokli par atbalsta politikas stiprām un vājām pusēm.

Galapatēriņa izmaiņas

Iedzīvotāju un mājsaimniecību ienākumu kritums un nenoteiktība saistībā ar to, cik veiksmīgi izdosies apkarot Covid-19 pandēmiju, atspoguļojas mājsaimniecību galapatēriņa kritumā.

Mājsaimniecību patēriņš 2020. gada 2. ceturksnī samazinājās ļoti strauji - par 20,9% (īpatsvars IKP ir 52,7%). Vislielākais izdevumu kritums bija vērojams transportam un atpūtas un kultūras pasākumiem (attiecīgi par 26,5 % un 74,5 % mazāk). Pandēmijas ietekmē par 63,2 % mazāk mājsaimniecības tērējušas izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumiem.

Neskatoties uz to, ka valdības pieņemtie Covid-19 infekcijas izplatību ierobežojošie pasākumi pamazām tika atcelti, 2020. gada 3. ceturksnī mājsaimniecību patēriņš bija par 7,4 % mazāks, nekā pagājušā gada attiecīgajā periodā.

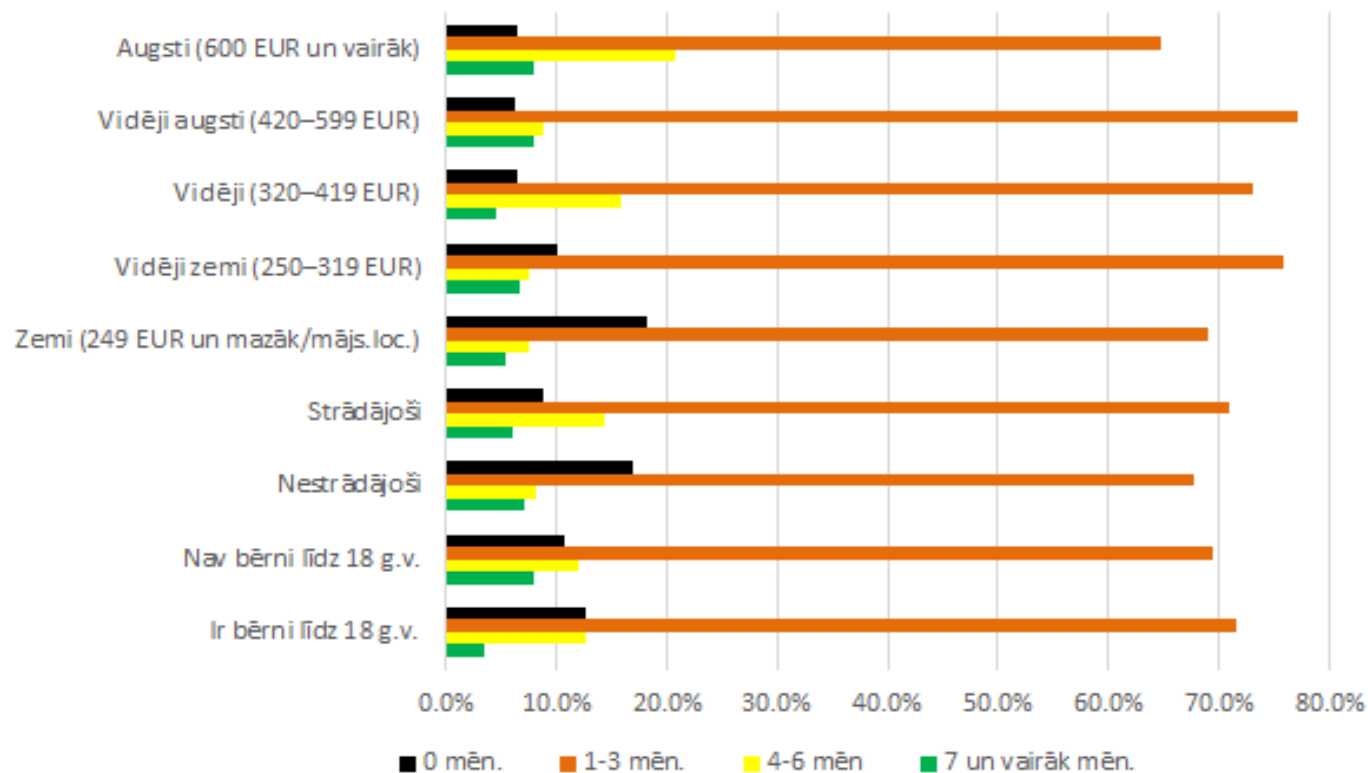
ES valstīs mājsaimniecību patēriņa samazinājums uz vienu iedzīvotāju 2020. gada pirmajā ceturksnī bija 3,2%, bet otrajā ceturksnī 12,3%.

Latvija, neskatoties uz mazāku IKP apjoma kritumu nekā vidēji ES valstīs, uzrādīja daudz spēcīgāku personīgā patēriņa kritumu, nekā vidēji ES. Tas ir tiešais valdības realizētās iedzīvotāju ienākumu politikas rezultāts, kad ievērojamas iedzīvotāju daļas ienākumi atrodas zemā. Daļēji šo kritumu ietekmē arī zems iedzīvotāju uzkrājumu līmenis (iedzīvotāju aptaujas dati parāda, ka 70% iedzīvotāju ar uzkrājumiem varētu iztikt mazāk kā 3 mēnešus, 11,4% nav uzkrājumu. Zemākais uzkrājumu līmenis jeb nav uzkrājumu ir darbaspējas vecuma iedzīvotājiem vecumā no 35-54 gadiem – 22,5%), kā arī neuzticība valsts sociālās aizsardzības sistēmai un valstī realizējamai sociālai politikai.

Uzkrājumu līmenis

iedzīvotāju aptaujas dati parāda, ka 70% iedzīvotāju ar uzkrājumiem varētu iztikt mazāk kā 3 mēnešus, 11,4% nav uzkrājumu. Zemākais uzkrājumu līmenis jeb nav uzkrājumu ir darbspējas vecuma iedzīvotājiem vecumā no 35-54 gadiem – 22,5%.

12,5% ģimenēs ar bērniem nav uzkrājumu, 71,5% ģimenēs ar bērniem uzkrājumi ir līdz 3 mēnešiem. 16,9% nestrādājošo un 30,9% bezdarbnieku nav uzkrājumu; 67,8% nestrādājošo un 54,5% bezdarbnieku uzkrājumu pietiek līdz 3 mēnešiem. Iedzīvotāju grupas ar zemiem un vidēji zemiem ienākumiem ir visvairāk pakļautas riskam, jo uzkrājumu līmenis šeit ir kritisks – 18,2% nav uzkrājumu, bet 45,5% tos pietiktu līdz vienam mēnesim.

ienākumu nevienlīdzība un nabadzības risks

2019. gadā visturīgāko iedzīvotāju ienākumi bija 6,3 reizes lielāki nekā vistrūcīgāko iedzīvotāju ienākumi, kas liecina par augstu ienākumu nevienlīdzību.

Pēc pēdējiem pieejamiem datiem Latvijā bija ceturtā augstākā Džini koeficienta vērtība, salīdzinot ar citām ES valstīm.

Analizējot valdības darbības efektivitāti pandēmijas ietekmes seku mazināšanā, ir svarīgi ņemt vērā tādu Latvijas sabiedrībai raksturīgu iezīmi kā augsts nabadzības risks. Pēc 2019. gada EU-SILC apsekojuma rezultātiem nabadzības riskam, ieskaitot sociālos transfertus 2018.gadā bija pakļauti 22,9% iedzīvotāju (28 ES valstu vidējais rādītājs ir 17,1%).

Turīgākie Latvijas iedzīvotāji palielināja savus uzkrājumus, par ko liecina noguldījumu apjoma pieaugums Latvijas bankās līdz 8,53 miljardi EUR (pieaugums par 13%).

PALDIES PAR UZMANĪBU

